

Oponentský posudek na disertační práci

Mgr. Marco Stella:

Tvorové vědy.

Živé modely a budování vědeckých komunit

Fakulta humanitních studií UK v Praze, 2014, 346 stran + bibliografie a přílohy

Jako ústřední motiv své práce zvolil autor (který má k tomu nesporně optimální kvalifikaci ve formě přírodovědného i humanitního formování) poměrně ambiciózní téma: utváření, ustavování, resp. úpadek myšlenkových/vědeckých hnutí a komunit, a to na třech základních příkladech (zkoumání inteligentních zvířat; nauka o „Umweltu“; obraz „velemloka“), které následují po poměrně rozsáhlém historiograficko-konceptuálním úvodu.

Sám se již v pozoruhodné úvodní kapitole věnované teoretickým a metodologickým východiskům své práce poměrně jasně vymezuje vůči klasickým dějinám vědy jako dějinám „čistých“ idejí (a jejich „pokroku“) i jako prostého „Gipfelwanderung“ (po „úspěšných“ „vědcích“ a jejich „objevech“), jež apriori delegitimizuje vědecké „nepravdy“ či „pavědy“, ale snaží se uplatnit antropologickou, respektive kulturně-historickou perspektivu, která se snaží od údajné „vědecké pravdy“ a její „úspěšnosti“ vědomě odhlížet a snaží se o hlubší uchopení určitého intelektuálního hnutí v jeho kulturním, společenském, ba i politickém kontextu bez apriorních hodnotících soudů a absolutizujících kritérií pravdivé/nepravdivé (jež se samy o sobě stávají předmětem kritické a historizující analýzy). Hlavními inspiračními zdroji, které autorovi současně poskytují i konceptuální a pojmoslovné zázemí, jsou tak nevyhnutelně autoři jako Bruno Latour, Michel Foucault, Steven Shapin či Emanuel Rádl.

Vzhledem ke zvolené perspektivě se autor ve svém empirickém zkoumání rozhodl pro doménu, která se z hlediska klasičtější chápaných dějin vědy setkává s diskvalifikujícím zařazením jako „slepá cesta“ či pavěda – psychologii zvířat. Tato výsledná diskvalifikace ostře kontrastuje s nadějami a zájmem, který se v posledních desetiletích devatenáctého a prvních desetiletích dvacátého století k této oblasti vázal, počínaje laickou veřejností a učenými kruhy konče.

Nad problémy badatelského směru, který se z dlouhodobého hlediska projevil jako tzv. „neúspěšný“ (byť jím po dlouhá desetiletí žily celé komunity vědců a výsledky jejich „úspěšného“ výzkumu plnily stránky odborných časopisů), si nutně pokládá obecnější otázky kolem „etablování“ a „institucionalizování“ vědecké disciplíny. Snaží se ukázat, do jaké míry se problém inteligentních zvířat stal důležitým průsečíkem klíčových debat, které vedla zoologie i rodící se psychologie ve druhé polovině devatenáctého století a na počátku století dvacátého (spory kolem darwinismu, vymezení pojetí instinktu a jeho vztah k procesu učení apod.).

Autorovi se podařilo shromáždit velké množství pramenného materiálu i adekvátní literatury (především německo- a anglojazyčné) a je zjevné, že tuto nelehkou problematiku zvládá poměrně do hloubky. Jeho dvojí formování – přírodovědecké i humanitní (antropologické) mu pak dovoluje jednak pochopení studovaných oborů „zevnitř“, jednak mu dává dostatečný odstup zohledňující „vnějš“, společenské, ideové a politické faktory.

Oponentský posudek na disertační práci

Poněvadž jde o „nové“ a obecně málo známé téma, práce nezbytně obsahuje četné nové informace a mnohé odbočky (které by mohly být objasněny spíše formou poznámek pod či za textem): z toho důvodu bych doporučila o něco ukázněnější strukturaci a větší koherenci celku. V první řadě by bylo žádoucí explicitnější formulování cílů (ostatně cíle a rozvržení práce, které čtenář/ka najde až na straně 124, bych doporučila umístit na začátek, před obšírný úvod), ale především explicitnější závěry dílčích kapitol i celé knihy, z nichž by bylo zřejmé, co autor skutečně přináší nového a v čem jeho bádání problematiku „posouvá“ dále. Vzhledem k ambicióznímu projektu mi závěr na pouhou stránku a půl (navíc spíše charakteru esejistického) přijde poněkud slabý, měl by lépe zhodnotit dosažené výsledky a odpovědi na vytyčené otázky, což se ostatně od kvalifikační práce tohoto typu očekává.

Disertaci M. Stelly je rovněž nutno vytknout nedostatky „proseminárního“ charakteru: u citovaných prací, zejména u překladů, by měl být vždy uveden rok, resp. místo prvního vydání-originálu (*Myslení přírodních národů* od Lévi-Strausse jistě nevyšlo až v roce 1996 česky, podobně také *Esej o lidském chápání* Johna Locka...); naopak u prací, u nichž existuje český překlad, bych doporučila na tuto skutečnost alespoň upozornit, přinejmenším v bibliografii (př. La Mettrieho *Člověk stroj*). Vzhledem k tomu, že autor pracoval především s cizojazyčnou sekundární literaturou, měl by si také ohlídat užívané termíny – např. *gentleman* (str. 320) jsou v daném kontextu šlechtici (hovoří se zde o šlechtické volnočasové zábavě) apod. Závislost na cizojazyčných zdrojích je ostatně patrná i v neznalosti literatury české (například k počátkům mineralogie, objevování trilobitů a jejich konfrontaci s biblickou potopou existují i domácí zdroje včetně primárních pramenů – viz již starší studie Josefa Haubelta k Ignáci Bornovi (Věstník ČSAV 78 1968, monograficky 1972) či F. J. Kinskému (Věstník ČSAV 78 z r. 1969), klasické syntézy jako *Dějiny exaktních věd v českých zemích*, Praha 1961 a později i přehledové práce J. Janka aj).

Práce je psána svérázným, místy až esejistickým stylem, jenž však někdy poněkud postrádá konciznost a jasnost vyjádření, které místy navíc komplikují nedokončené či nesrozumitelné věty, případně vybočení z vazby (např. v pasážích o hybridech na str. 30/31 a dále, ale i jinde), zjevně způsobené nedostatečnou (auto)kontrolou před odevzdáním. Pro případ publikace bych rovněž doporučovala dobrou jazykovou korekturu, zejména co se týče stylistiky a překlepů, někdy i pravopisných a gramatických nedostatků (používání interpunkce, přechodníků nebo zájmen (ji/jí), používání i/ý apod.) či užívání hovorových či familiérních výrazů („nenechal na něm suchou píd“ (sic)).

Shrnutí:

Disertační práci Marka Stelly lze však každopádně považovat za novátorskou tématem i zpracováním, obsahuje řadu originálních nápadů a je založena na materiálu dosud málo využívaném. Práci rozhodně doporučuji k obhajobě, která by však měla zahrnovat jasné vymezení základních cílů a jednoznačnejší formulaci závěrů, k nimž autor došel.

Rožmitál pod Třemšínem, 3. srpna 2014



Doc. Mgr. Daniela Tinková, PhD.

Ústav českých dějin FFUK v Praze

Nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1